

Martina Kramarić

OBRADA KTETIKA

1. Uvod

Za potrebe osnovnoga modula u sklopu projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* izrađena je *Baza etnika i ktetika* dostupna na adresi hrvatski.hr/etnici-i-ktetici. Bazu je izradio Domagoj Vidović. Obrada se ktetika u mnogim elementima (uspostava i naglašavanje, normativne i uporabne napomene) oslanja na tu bazu, odnosno podatke preuzima izravno iz nje. U prvoj projektnoj fazi ktetici se u pravilu iscrpnije obrađuju samo u osnovnome modulu, odnosno u modulu za odrasle izvorne govornike hrvatskoga jezika. U modulu za učenike nižih razreda osnovne škole navode se samo ktetici koji označuju i školski predmet (*engleski, francuski, hrvatski, njemački, talijanski*). U prvoj fazi u *Mrežniku* ne obrađuju se toponimi ni etnici.

banjólúčki **banjolučki** prid. (banjólúčkôg(a); ž. banjólúčkâ, s. banjólúčkô)

Banjolučki je koji se odnosi na Banja Luku i Banjolučane.

- *Dokaze o postojanju naselja u banjolučkoj kotlini poslije doseljenja Hrvata, pored gradine u Kastelu, nalazimo tek u 13. stoljeću.*

- *Posjetit ćemo banjolučku katedralu sv. Bonaventure i kapelicu bl. Ivana Merza.*

Što je banjolučko? banka, biskup, čevap, katedrala, kotlina, mljekara, muftija

Koordinacija: Banjolučka i Mostarsko-duvanjska (biskupija), banjolučki i mostarski (biskupija, elektroprivreda, gradski vodovod, korpus JNA), banjolučki i sarajevski (burza, mediji)

U imenima: Banjolučka biskupija, Banjolučka burza, Banjolučka pivovara

• Ime je *Banja Luka* službeno te se od njega tvore etnici *Banjolučanin* i *Banjolučanka* te ktetik *banjolučki* (npr. *Banjolučka biskupija*). Etnici *Banjalučanin* i *Banjalučanka* te ktetik *banjalučki* (npr. *banjalučki čevapi*) tvore se od također potvrđenoga, ali neslužbenoga imenskoga lika *Banjalučka*.

Tvorba: banj-o-luk-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

[Banja Luka](#), [Banjolučanin](#), [Banjolučanka](#), [banjolučki](#)

Bānja Lúka, G Bānje Lúkē, D Bānjój Lúci, A Bānjú Lúku, L u Bānjój Lúci / ũ Bānjój Lúci, I Bānjōm Lúkōm

Banjolučanin, GA Banjólúčanina, DL Banjólúčaninu, V Banjólúčanine, I Banjólúčaninom; mn. NV Banjólúčani, G Banjólúčānā, DLI Banjólúčanima, A Banjólúčane

Banjolučanka, G Banjólúčānkē, DL Banjólúčānki, A Banjólúčānku, V Banjólúčānko, I Banjólúčānkōm; mn. NAV Banjólúčānke, G Banjólúčānkā/Banjólúčānki, DLI Banjólúčānkama

banjólúčki

Napomena: Ime je *Banja Luka* službeno te se od njega tvore etnici *Banjolučanin* i *Banjolučanka* te ktetik *banjolučki* (npr. *Banjolučka biskupija*). Etnici *Banjalučanin* i *Banjalučanka* te ktetik *banjalučki* (npr. *banjalučki čevapi*) tvore se od također potvrđenoga, ali neslužbenoga imenskoga lika *Banjalučka*.

1. slika: Obrada ktetika *banjolučki* u *Mrežniku* i imena *Banja Luka*, *Banjolučanin*, *Banjolučanka* te ktetika *banjolučki* u *Bazi etnika i ktetika*

Svaki od ktetika iz *Baze etnika i ktetika* ima u *Mrežniku* svoj rječnički članak. Iznimka su ktetici izvedeni od različitih, ali istoizraznih osnova, a koji imaju isti naglasak i iste oblike. Takvi se ktetici obrađuju u istome rječničkome članku, npr. pridjev *galicijski* ima dva značenja: 1. ‘Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Poljske i

Ukrajine, i Galicijce.’, 2. ‘Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Španjolske, i Galicijce.’ (vidi 2. sliku).

galicijski **galicijski** prid. (G galicijskōg(a); ž. galicijskâ, s. galicijskō)

¹ Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Poljske i Ukrajine, i Galicijce.

- Na galicijskom bojištu Rusi su uglavnom dominirali nad austrougarskom vojskom.

- Pognute glave i tužan vraćao se Loborec Štef natrag od magazina, svjestan već da će sada morati otputovati u galicijsko blato s poderanim starim cipelama i da će od prve kiše dalje imati mokre noge.

Što je galicijsko? blato, bojište, garnizon, imigrant, konj, plemstvo, podrijetlo, provincija, ratište, vojna fronta

² Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Španjolske, i Galicijce.

- Španjolska je vlada izašla s prijedlogom da katalonski, galicijski i baskijski jezik postanu službenim jezicima Europske unije.

- Zbog zagađenja, koje je prouzročilo golemu ekološku katastrofu, bez posla je ostalo nekoliko tisuća galicijskih ribara.

Što je galicijsko? folklor, jezik, kraljica, luka, nacionalist, obala, restoran, ribar, skupština

Koordinacija: galicijski i baskijski (jezik), galicijski i katalonski (jezik)

Tvorba: galicij-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

2. slika: Rječnički članak ktetika *galicijski*

U istome se rječničkom članku obrađuju i ktetik i odnosni pridjev općega značenja ako su im isti oblici, naglasna paradigma i tvorbena raščlamba, npr. pridjev *dvorski* ima dva značenja: 1. ‘Dvorski je koji se odnosi na dvor.’, 2. ‘Dvorski je koji se odnosi na Dvor i Dvorane.’ (vidi 3. sliku).

dvorski **dvorski** prid. (G dvorskōg(a); ž. dvorskâ, s. dvorskō)

¹ Dvorski je koji se odnosi na dvor.

- Genij velikog skladatelja ispred je vremena, što je uz njegov neobuzdani temperament izvor stalnih sukoba s mecenama, dvorskim i crkvenim moćnicima.

- Kakvo je to vrijeme u kojemu čak i dvorskim ludama dvorski ljudi preotimaju posao?

Što je dvorsko? arhitekt, budala, dama, intriga, kancelar, kancelarija, kapelica, luda, paž, pjesnik, savjetnik, slikar, spletka, spletkar, straža, svita, zabava, život, dvorska kamarila pov.

Koordinacija: dvorski i crkveni (diplomacija, moćnici, skladatelj, služba), dvorski i državni (arhiv, kancelar, kancelarija)

² Dvorski je koji se odnosi na Dvor i Dvorane.

- Godine 1556. dvorsko područje zauzimaju Turci i drže ga do 1718. godine.

- Ta se grana obitelji prozvala Zrinjskima radi bitne utvrde Zrin, koju su dobili u zamjenu za pradjedovsku Ostrovicu i koja se nalazi na području Dvorske općine.

Što je dvorsko? drvna industrija, knjižnica i čitaonica, općina, područje

◦ Mjesni su etnici *Dvorljanin* i *Dvorljanka*. Naselje se od 1921. do 1995. službeno najčešće nazivalo *Dvor na Uni*.

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Tvorba: dvor-ski,

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=dvorski&search_type=basic

3. slika: Rječnički članak pridjeva *dvorski*

Ktetici homografnii s odnosnim pridjevima općega značenja obrađuju se u zasebnome rječničkom članku. Tako se u jednome rječničkom članku obrađuje ktetik *barski* (*bârskī*), u drugome odnosni pridjev *barski* (*bârskī*) s trima značenjima: 1. ‘Barski je koji se odnosi na bar, ugostiteljski objekt ili dio ugostiteljskoga objekta u kojemu se poslužuje piće, katkad i jednostavna hladna jela.’, 2. ‘Barski je koji se odnosi na bar, noćni lokal.’, 3. ‘Barski je koji se odnosi na baru.’ (vidi 4. sliku). Svrstavanje tvorbena različitih odnosnih pridjeva (*barski* < *bar* i *barski* < *bara*) koji imaju istu tvorbenu raščlambu *bar-ski* (bez obzira na različito podrijetlo tvorbene osnove *bar*) provedeno je na temelju načela da se zbog lakšega korištenja rječnikom takvi homonimi obrađuju u istome rječničkom članku. Na temelju istoga načela u

jednome se rječničkom članku obrađuje kтетik *galicijski*, koji se odnosi na dva različita toponima.

bärski ¹**barski** prid. (G bärskög(a); ž. bärskā, s. bärskö)
Barski je koji se odnosi na Bar i Barane.
 - Pouzdano se zna da su barski iseljenici bili među utemeljiteljima, a u prvim stoljećima postojanja te bratovštine i među najbrojnijim članovima.
 - Kult tih svetaca još je živ u dubrovačkom i barskom kraju.
Što je barsko? iseljenici, nadbiskup, nadbiskupija
Koordinacija: Barska i Dubrovačka nadbiskupija, Barska i Zadarska nadbiskupija, barski i dubrovački (dijaceza, kraj), barski i zadarski (nadbiskup)
U imenima: Barska nadbiskupija
 • U obližnjim je Zupcima u uporabi mjesni ženski etnik *Barkinja*.
 Tvorba: bar-ski,
Baza etnika i kтетika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-kтетici/>

bärski ²**barski** prid. (G bärskög(a); ž. bärskā, s. bärskö)
¹ **Barski je koji se odnosi na bar, ugostiteljski objekt ili dio ugostiteljskoga objekta u kojemu se poslužuje piće, katkad i jednostavna hladna jela.**
 - U nedjelju 11. travnja 2010. u umaškom hotelu Melia Coral održano je 17. državno prvenstvo u pripremanju barskih mješavina.
 - Ovom ponudom nastojimo obuhvatiti sve artikle i potrošnu robu za potrebe barmena na jednom mjestu kako bi u sezoni najveće gužve dobili kvalitetnog poslovnog partnera koji će ih pratiti u njihovim potrebama za čašama, slankama, barskim inventarom, a sve to uz najpovoljnije cijene.
Što je barsko? inventar, mješavina, oprema, poslovanje
² **Barski je koji se odnosi na bar, noćni lokal.**
 - Barska prostitutka bila je i pet puta skuplja nego štrihrica ili štajgerica, tj. ulična prostitutka, a one su dežurale u Petrinjskoj, Palmotićevoj i Amruševoj. Barska dama svoje je usluge naplaćivala 250 i 300 dinara, a to je bila četvrtina učiteljske plaće...
 - Voljela bih jednom napraviti komorni, zadimljeni, barski koncert s bendom sastavljenim od kontrabasa, klavira, gitare i bubnja.
Što je barsko? dama, koncert, stolac, stolica *razg.*
³ **Barski je koji se odnosi na baru.**
 - Tri vrste nastanjuju more (glavata želva *Caretta caretta*, zelena želva *Chelonia mydas* i sedmopruga usminjača *Dermochelys coriacea*), a druge tri nalazimo u kopnenom dijelu Hrvatske (kopnena kornjača *Testudo hermanni*, barska kornjača *Emys orbicularis* i riječna kornjača *Mauremys rivulata*).
 - Na radionici će se izrađivati pahuljice od barske biljke sitine, u Podravini zvane setinec.
Što je barsko? biljka, ekosustav, kornjača, ptica, puž, vegetacija
Koordinacija barski i močvarni, barski i riječni
 Tvorba: bar-ski
Koolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=barski&search_type=basic

4. slika: Rječnički članci kтетika *bärskī* i pridjeva *bârskī*

2. Struktura rječničkoga članka kтетika

U osnovnome modulu rječnički članak kтетika sadržava obvezatne dijelove i dijelove koji se uvode po potrebi (vidi 1. tablicu):

1. tablica: Obvezatni i neobvezatni dijelovi rječničkoga članka kтетika

Obvezatni dijelovi	Neobvezatni dijelovi
<ul style="list-style-type: none"> – naglašena natuknica – oznaka vrste riječi – oblici – definicija – primjeri – kolokacije – tvorbena raščlamba – poveznica na <i>Bazu etnika i kтетika</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – normativna napomena – uporabna napomena – poveznica na sinonim(e) – poveznica na <i>Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika</i> i/ili rad u časopisu <i>Hrvatski jezik</i>

2.1. Natuknica i gramatički blok

Kao i ostali pridjevi, ktetik u natuknici u jednini je muškoga roda. Naglašen je prema podacima iz *Baze etnika i ktetika*. Za njim slijedi podatak o vrsti riječi te, u gramatičkome bloku, naglašeni oblik natuknice u ženskome i srednjemu rodu jednine te genitivu jednine muškoga roda, odnosno uobičajeni gramatički blok odnosnih pridjeva, npr.:

bòkēljškī prid. (G bòkēljškōg(a); ž. bòkēljškā, s. bòkēljškō)

splītskī prid. (G splītskōg(a); ž. splītskā, s. splītskō)

2.2. Definicija značenja

Definicija značenja za sve je ktetike tipska jer je riječ o istoj semantičkoj skupini:

x (ktetik) je koji se odnosi na *x* (ojkonim ili horonim) i *x* (etnik muškoga roda u množini)

Primjerice, definicija je ktetika *rovinjski* ‘Rovinjki je koji se odnosi na Rovinj i Rovinjane.’, a definicija ktetika *finski* ‘Finski je koji se odnosi na Finsku i Fince.’. Većina obrađenih ktetika ima samo jedno značenje.

Za ktetike koji su u imeničkoj funkciji nazivi službenoga i/ili povijesnoga jezika dodano je i to značenje, razgraničeno od prvoga, osnovnoga značenja. Za takvu se definiciju navodi i odrednica *ling.* te gramatička ograda (*u imeničkoj funkciji; u jednini*), a definicija je tipska za sve službene jezike, npr. ‘Finski je službeni jezik u Finskoj i narodni jezik Finaca.’, ‘Grčki je službeni jezik u Grčkoj i na grčkome dijelu Cipra te narodni jezik Grka.’. Za povijesni jezik definicija npr. glasi ‘Grčki je jezik iz doba antičke Grčke.’ (vidi 5. sliku).

² ling. (u imeničkoj funkciji; u jednini) **Grčki je jezik iz doba antičke Grčke.**

- Klasična gimnazija podrazumijeva učenje latinskog i grčkog tijekom sve četiri godine tri sata tjedno.

Što se s grčkim može? studirati ga, učiti ga, znati ga

Koordinacija: grčki i latinski; grčki ili latinski

³ ling. (u imeničkoj funkciji; u jednini) **Grčki je službeni jezik u Grčkoj i na grčkome dijelu Cipra te narodni jezik Grka.**

- Portugalac na klupi Grčke, Fernando Santos, slabo govori grčki, pa svoje kaže na portugalskom, a onda prevoditelj odradi svoje.

Što se s grčkim može? čitati ga *pren.*, govoriti ga, razumjeti ga, služiti se njime, studirati ga, učiti ga, znati ga

Koordinacija: grčki i turski

sinonim: novogrčki

Tvorba: grk-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

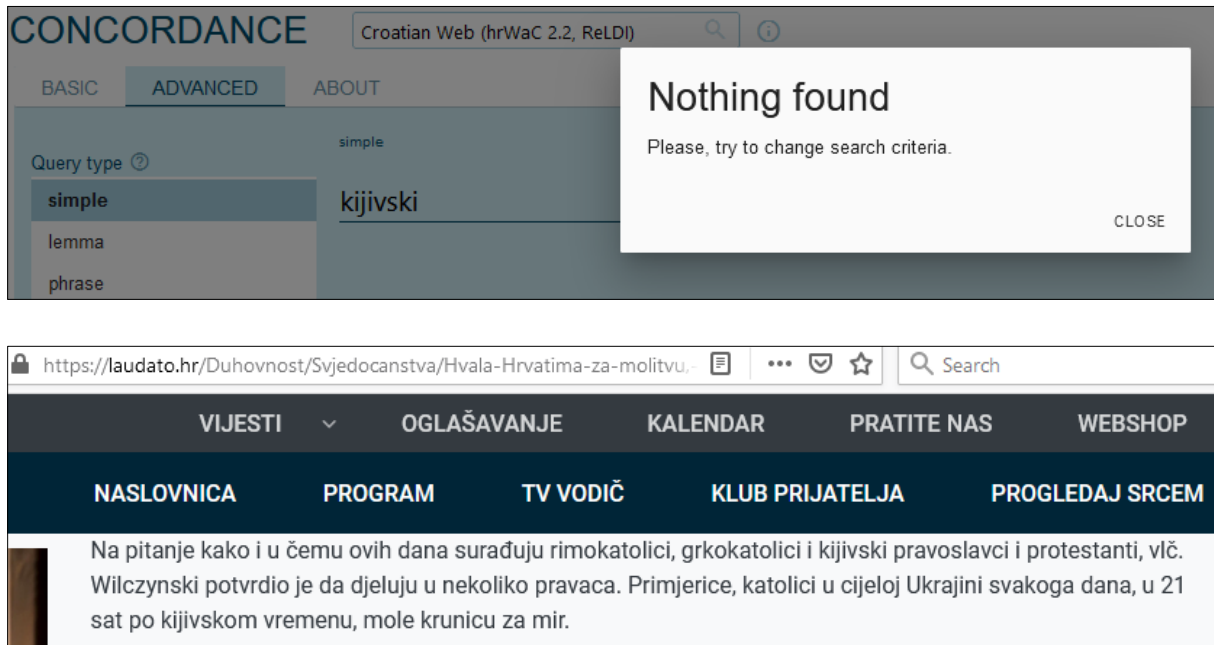
Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=gr%C4%8Dki&search_type=basic

5. slika: Obrada dvaju značenja pridjeva *grčki* u imeničkoj funkciji

2.3. Primjeri

Za sve se obrađene ktetike donose i primjeri, najčešće dva primjera, odnosno dvije rečenice u kojima je potvrđen ktetik, a takvi se primjeri, kad god je to moguće, crpe iz korpusa. Ako to nije moguće, odnosno ako ktetik u *hrWaC*-u ili *Hrvatskoj jezičnoj riznici* nije potvrđen,

primjeri se pronalaze na internetu (vidi 6. sliku). Nastoji se da primjer sadržava tipičnu kolokaciju, da je ilustrativan i da nije predug.

6. slika Ktetik *kijivski* u pretraživanju korpusa *hrWaC* (bez odziva) te interneta

2.4. Kolokacije

Kteticima imaju iste kolokacijske rubrike kao i ostali odnosni pridjevi: *Što je x?* i *Koordinacija:*. S obzirom na to da su ktetici često dijelom imena, česta je i rubrika *U imenima:*. Uz ktetike u imeničkoj funkciji, koji najčešće označuju jezik, pojavljuje se i imeničko kolokacijsko pitanje *Što se s x može?* uz očekivane odgovore *razumjeti ga, govoriti ga, služiti se njime, studirati ga* i sl. te rubrika *Koordinacija:*, u kojoj se daje podatak o tome u koje i kakve odnose ulazi naziv jezika s drugim nazivima jezika (vidi kolokacije uz dva značenja pridjeva *grčki* u imeničkoj funkciji na 5. slici).

2.4.1. Što je x?

Uz pitanje *Što je x?* (npr. *Što je azijsko?*) navode se abecednim redom najčešće potvrde iz skica riječi zabilježene u rubrici *tko-što*. Potvrde se u pravilu navode samo u jednini. Katkad je ktetik dio frazema ili višerječnoga naziva, ali u pravilu nije njegova nosiva sastavnica. Takav se frazem ne navodi u kolokacijskome bloku, a višerječni se naziv u njemu navodi, ali se ne obrađuje pod ktetikom, nego pod nosivom riječi, najčešće imenicom. Predviđeno je da će u rječniku postavljenome na mrežu biti moguće pretraživanje po višerječnim jedinicama (svezama u podnatuknicama i frazemima), pa će se jednostavno moći pronaći višerječne

jedinice koje se navode kao podnatuknice (*američki san*, *bosanski lonac*, *francuski poljubac*) ili frazemi u kojima se ktetici pojavljuju (*zaštićen kao lički medvjed*). Višerječni nazivi koji se obrađuju kao podnatuknice pod nosivom riječi (imenicom) navode se u rječničkome članku ktetika pod kolokacijskim pitanjem *Što je xxx?*, ali se odvajaju od ostalih abecedno navedenih riječi s kojima ktetik stupa u kolokacijski odnos točkom sa zarezom, te se potpuno ispisuju, npr. *francuska salata*, *francuski krumpir*, *francuski poljubac* ili *američki san* (vidi 6. sliku).

Što je američko? administracija, agencija, banka, diplomacija, dolar, država, film, glumac, glumica, gospodarstvo, kompanija, kongres, ministarstvo, nogomet, predsjednik, sveučilište, tržište, tvrtka, veleposlanik, vlada, vojnik, znanstvenik, američki san

američki san

Američki san ideal je po kojemu svaki Amerikanac ima jednake mogućnosti doseganja najviših ciljeva.

- *Automobil tvrtke Cadillac već je desetljećima simbol američkog sna, luksuza i inspirativnih ljudi iz svijeta filma, glazbe i umjetnosti.*
- *Nezaposlenost je ozbiljno uzdrmala srednju klasu uz koju se desetljećima vezala cijela paradigma američkog sna, ali ekonomija bi barem ponegdje mogla biti odgurnuta u kut na račun kulturološke debate o konzervativnim vrijednostima Amerikanaca.*

6. slika: Sveza *američki san* u kolokacijskoj rubrici *Što je američko?* ktetika *američki* i podnatuknica *američki san* natuknice *san*

Ako su takvi nazivi neprozirni, odnosno ako se pretpostavi da korisniku nije jasno o čemu je riječ, označuju se stručnom odrednicom *zool.* (zoologija), *bot.* (botanika), *geol.* (geologija) itd. Tako je *lička pramenka*, naziv za izvornu hrvatsku pasminu ovaca, naveden pod natuknicom *lički* i od ostalih kolokacija odvojen točkom sa zarezom te označen odrednicom *zool.* a pod ktetikom *brački* naveden je i geološki naziv *bračka bunja* te označen odrednicom *geol.*

2.4.2. *Koordinacija:*

U rubrici *Koordinacija:* ne navode se samo najčešće uočene koordinacije povezane veznikom *i* ili veznikom *ili*, nego se u zagradi i navode tipični primjeri, odnosno najpotvrđenije imenice, npr. *afrički i azijski (slon)*; *afrički ili azijski (slon)*. Koordinacije s veznikom *te* rijetko se pojavljuju u korpusu. U primjerima u kojima su u koordinaciji uočeni kakvi razgovorni oblici ili imenice koje pripadaju mjesnomu govoru uz takve se imenice navode i stilske odrednice *razg.* (razgovorno) ili *pokr.* (pokrajinski) (primjerice, viški poteštot *pokr.* u značenju ‘viški gradonačelnik’). Katkad je ktetik ujedno i dio ojkonima ili horonima, pa se u koordinaciji navode koordinirana imena (npr. *Kupreško i Duvanjsko polje*, *Kupreško i Glamočko polje*, *Kupreško i Livanjsko polje*), a također su u rubrici *Koordinacija:* svoje mjesto pronašli i ktetici kao dijelovi imena u imenima biskupija, nadbiskupija, dekanata i sl., kao *Dubrovačka i Kotorska biskupija*. Ktetici u koordinaciji navode se u muškome rodu u jednini, a u zagradi se

abecedno nižu primjeri. Ako su primjeri samo u ženskome ili srednjemu rodu, tada su i ktetici u koordiniranome odnosu u ženskome ili srednjemu rodu. Ako su primjeri navedeni u dvama ili sva trima rodovima, ktetici u koordinaciji navode se u muškome rodu. U koordinaciji se na prvome mjestu zapisuje ktetik koji se u tome rječničkom članku obrađuje.

2.4.3. *U imenima:*

U rubrici *U imenima:* donose se potvrđena službena imena koja uključuju ktetik. Skraćena imena ili opisni nazivi škola, sveučilišta, banaka, pošta, zdravstvenih ustanova koja također sadržavaju ktetik ne navode se u toj rubrici, nego u rubrici *Što je x?*. Tako, primjerice, izraz *zagrebačko sveučilište* nije naveden u rubrici *U imenima:* jer je službeno ime *Sveučilište u Zagrebu*, nego pod kolokacijskim pitanjem *Što je zagrebačko?... sveučilište...* (vidi 7. sliku).

Što je zagrebačko? Arena, bolnica, Dom sportova, fakultet, gradonačelnik, glavni trg, Gornji grad, Gradska skupština, hotel, Hrvatsko narodno kazalište, Kaptol, katedrala, nadbiskup, naselje, (navijačka skupina) Bad Blue Boys, (nogometni klub, NK) Dinamo, (park) Maksimir, policija, publika, sveučilište, tvrtka, ulica, zračna luka; zagrebačka kremšnita, zagrebački odrezak
Koordinacija: Zagrebačka i Splitska banka, Zagrebačka i Splitska nadbiskupija, Zagrebačka i Varaždinska biskupija, Zagrebačka i Varaždinska županija, Zagrebačka i Splitsko-dalmatinska županija, zagrebački i hrvatski (književnici, kultura, mediji, muzeji, nogometni klubovi, sport, turizam, učenici, znanstvenici), zagrebački i splitski (Arena, HNK, navijači, područje, Povorka ponosa, publika, studenti, sveučilište, tvrtke, vlasti), zagrebački i varaždinski (gimnazija, glumci, koncert, područje, policija, publika); zagrebački ili splitski (glazbeni festival, kafići *razg.*, *špica razg.*, zračna luka)
U imenima: Zagrebačka banka, Zagrebačka burza, Zagrebačka filharmonija, Zagrebačka nadbiskupija, Zagrebačka pivovara, Zagrebačka županija, Zagrebački holding, Zagrebački solisti, Zagrebački velesajam, Zagrebačko gradsko kazalište *Komedija*, Zagrebačko kazalište mladih

7. slika: Kolokacijski blok u rječničkome članku ktetika *zagrebački*

U rubrici *U imenima:* navode se i naslovi filmova, knjiga, kazališnih predstava koji u svojem imenu sadržavaju ktetik, a uz takve naslove u zagradi je katkad navedeno pojašnjenje, kao u primjeru *Balkanski špijun* (film).

U rubrici *U imenima:* često su navedena i povijesna imena država ili republika koja sadržavaju u svojem imenu ktetik te su označena odrednicom *pov.*, kao u slučaju ktetika *arapski*, koji je dio povijesnoga imena *Ujedinjena Arapska Republika* označena odrednicom *pov.* Novo ime *Ujedinjeni Arapski Emirati* zapisano je bez odrednice.

2.4.4. Kolokacije i izvanjezična stvarnost

Pri obradi ktetika posebnu smo pozornost pridavali odabiru kolokacija. U mnogim zemljama vodili su se ili se još vode ratni sukobi, pa su kolokacije kao *stradanje*, *žrtva*, *vojska*, *vojnici*, *rat*, *sukob*, *izbjeglica*, *terorist*, *terorizam* sasvim uobičajene. Posebice se to odnosi na bliskoistočne ili neke afričke zemlje, ali i određena hrvatska i bosanskohercegovačka naselja u kojima su se vodili oružani sukobi tijekom Domovinskoga rata. Pri probiru kolokacija nastojali smo u prvome redu biti politički neutralni i etički neuvredljivi, a trudili smo se

pronaći i primjere koji nisu isključivo povezani s ratnim sukobima. Za druge je manje poznate, posebice afričke zemlje, ali i one općepoznate, a s obzirom na sastav mrežnoga korpusa *hrWaC*, u kojemu su u velikoj mjeri zastupljeni članci s novinskih portala, blogovi i forumi¹, tipična kolokacija strukture *ktetik + naziv sporta*, najčešće *ktetik + nogomet* te kolokacije strukture *ktetik + ime nogometnoga kluba*, npr. *atenski (nogometni klub) Olympiacos*, *atenski (nogometni klub) Panathinaikos*. U slučaju takvih kolokacija, a s obzirom na potvrde iz korpusa, dijelovi imena nogometnoga ili kojega drugog sportskog kluba donose se u zagradama jer se u općoj uporabi taj dio imena najčešće izostavlja (*atenski Olympiacos*, *atenski Panathinaikos*). Katkad su sportske, odnosno nogometne kolokacije i jedine potvrde, što posebice vrijedi za nama daleke, afričke zemlje. Istoga smo se načela držali kad je riječ o muzejima, galerijama, koncertnim dvoranama, dnevnim novinama i slično.

Ktetici su i kulturološki zanimljivi. Njihovom smo obradom zabilježili i važan dio etnološke, folklorne ili gastronomske tradicije kojega kraja, pa su česte potvrde naziva tradicijskih jela (*viška i komiška pogača*, *samoborska kremšnita*, *rapaska torta*, *zagrebački odrezak* i sl.), folklornih manifestacija i regionalnih običaja (*Samoborski fašnik*, *đurđevačka Picokijada*, *Križevački statuti* i sl.). U imenima tih manifestacija očituje se i mjesni govor. Obrada ktetika pokriva i različite kulturne ustanove, spomenike te prenosi povijesno i civilizacijsko bogatstvo i raznolikost kulturnih i javnih institucija preko tipičnih kolokacija koje nas podsjećaju na određeni grad (*Berlinski zid*, *pariški Eiffelov toranj*, *pariški (muzej) Louvre*, *zagrebačka Arena*, *zagrebačka katedrala*, *londonski Hyde Park*, *londonski Tower Bridge* itd.). U kategoriji *U imenima*: zastupljeni su i različiti pravni ili drugi dokumenti koji u svojem imenu sadržavaju ktetik, i to na prvome mjestu, prema gradu ili događaju u/na kojemu su bili usvojeni. To su različite deklaracije, ugovori, dogovori, konvencije, sporazumi, a ujedno smo i same događaje (konferencije, zasjedanja, skupštine) na kojima su oni usvajani uvrstili u istu kategoriju (*Bečki književni dogovor*, *Berlinska deklaracija*, *Barcelonska konvencija*, *Čikaška konvencija*, *Kjotski protokol* itd.).

2.5. Tvorba

Uz natuknicu, definiciju, primjere i kolokacije u rječničkome članku nalazi se i podatak o tvorbi ktetika (njegova tvorbena raščlamba) te podatak o tvorenicama (najčešće je riječ o polusloženicama koje u *Mrežniku* u njegovoj prvoj fazi nisu obrađene, npr. uz ktetik *križevački* navedene su tvorenice *bjelovarsko-križevački* i *koprivničko-križevački*). Pri

¹ Više o sastavu mrežnoga korpusa *hrWaC* vidi u Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2019: 34.

donošenju tvorbene raščlambe neke su dvojbe riješene sustavno iako smo svjesni da je moguće uspostaviti i drukčiji tvorbeni model. Tako je, primjerice, ktetik koji se odnosi na mjesto čije ime ima dvije riječi i njegove stanovnike često moguće tvorbeno raščlaniti na dva načina, npr. pridjev *crnogorski* kao *crn-o-gor-ski* (< *Crna Gora*) i *crnogor-ski* (< *Crnogorac*). Gdje god su postojale takve dvojbe, odlučili smo dosljedno provesti model *crn-o-gor-ski*, odnosno tvorbeno raščlaniti pridjev kao nastao složeno-sufiksalsnom tvorbom od imena mjesta, a ne od imena stanovnika. U mnogim imenima država koja su nastala poimeničavanjem (preobrazbom) ženskoga roda jednine ktetika (*Hrvatska, Francuska* < *hrvatska, njemačka, francuska*) također je teško jedan od tvorbenih modela proglasiti nesumnjivo točnim. Takvi se ktetici tvorbeno raščlanjaju kao da su tvoreni od etnika (*hrvat-ski, francuz-ski*).

2.6. Unutrašnje poveznice: sinonimija

Kad među kteticima postoji sinonimija, odnosno kad postoje dva ktetika istoga značenja kao, primjerice, u slučaju *kijevski* i *kijivski* (nastala zbog dvaju oblika zemljopisnoga imena *Kijev/Kijiv*), svaki se ktetik obrađuje u svojem rječničkom članku te se njihova značenja povezuju kao sinonimna (vidi 8. sliku). Definicije im nisu iste nego su tvorbeno motivirane, pa se tako *kijivski* definira ‘Kijivski je koji se odnosi na Kijiv i Kijivljane.’, a *kijevski* ‘Kijevski je koji se odnosi na Kijev i Kijevljane.’.

kijevski **kijevski** prid. (G kijevskōg(a); ž. kijevskā, s. kijevskō)

Kijevski je koji se odnosi na Kijev i Kijevljane.

- U *Kijevskoj Rusiji* u XI st. u upotrebi je bila kijevska grivna šestouglastog oblika i težine 140 – 160 grama.

- U istoj skupini kijevski Dinamo dočekuje portugalski Porto, trenutačno vodećeg na ljestivici s 9 bodova.

Što je kijevsko? aerodrom *razg.*, crkva, gradonačelnik, knez Vladimir Veliki, (nogometni klub) Arsenal, (nogometni klub) Dinamo, metropolit, olimpijski stadion, sveučilište, trg, ulica, vladar; kijevska grivna

Koordinacija: Kijevski i Moskovski patrijarhat, kijevski i moskovski (Dinamo), kijevski i zagrebački (Dinamo, okolica)

U imenima: Kijevska oblast, Kijevska Rusija *pov.*, Kijevska (Velika) Kneževina *pov.*, *Kijevski listići*, Kijevski patrijarhat

SINONIM: **kijivski**

• U hrvatskome standardnom jeziku normativno su istovrijedni pridjevi *kijevski* (prema egzonimu *Kijev*, koji je u hrvatski ušao iz ruskoga jezika) i *kijivski* (prema ukrajinskome izgovoru imena grada: *Kijiv*).

◦ Ivan Tomko Mrnavić na prijelazu je iz XVI. u XVII. stoljeću upotrebljavao egzonim *Kijev*. U književnim je djelima od XVII. stoljeća potvrđen i povijesni egzonim *Kijov* (prema poljskome *Kijów*).

Tvorba: kijev-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Hrvatski pravopis: <https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/>

kijivski **kijivski** prid. (G kijivskōg(a); ž. kijivskā, s. kijivskō)

Kijivski je koji se odnosi na Kijiv i Kijivljane.

- *Buduća kijivska kneginja Ana* bila je sestra bizantskoga cara Bazilija II. (976. – 1025.) i cara Konstantina VIII. (976. – 1028.).

- *Katolici u cijeloj Ukrajini svakoga dana u 21 sat po kijivskom vremenu mole krunicu za mir.*

Što je kijivsko? kneginja, vrijeme

U imenima: Kijivska Rusija *pov.*

SINONIM: **kijevski**

• U hrvatskome standardnom jeziku normativno su istovrijedni pridjevi *kijevski* (prema egzonimu *Kijev*, koji je u hrvatski ušao iz ruskoga jezika) i *kijivski* (prema ukrajinskome izgovoru imena grada: *Kijiv*).

◦ Ivan Tomko Mrnavić na prijelazu je iz XVI. u XVII. stoljeću upotrebljavao egzonim *Kijev*. U književnim je djelima od XVII. stoljeća potvrđen i povijesni egzonim *Kijov* (prema poljskome *Kijów*).

Tvorba: kijiv-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Hrvatski pravopis: <https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/>

8. slika: Rječnički članci sinonima *kijevski* i *kijivski*

Iako su ktetici nastali od dvorječnih ojkonima u *Bazi etnika i ktetika* zapisani dijelom sa zagradom, kao primjerice *(donjo)miholjački*, *(slavonsko)brodski*, *(marija)bistrički*, u Mrežniku se navode kao dvije sinonimne natuknice *(donjomiholjački* i *miholjački*, *slavonskobrodski* i *brodski*, *marijabistrički* i *bistrički*) uz napomenu koja razjašnjava dvojbu u zapisivanju pravilnoga oblika ktetika; npr. uz *marijabistrički* i *bistrički* (koji ima i drugo značenje: *Koji se odnosi na Bistru i Bistričane.*) donosi se napomena: „Budući da se ktetik *bistrički* odnosi na naselje Bistra, ktetik je *marijabistrički* razlikovniji od ktetika *bistrički*.” (vidi 9. sliku).

 bistrčki **bistrički** prid. (G *bistričkōg(a)*; ž. *bistričkā*, s. *bistričkō*)

1 Bistrički je koji se odnosi na Mariju Bistricu i Bistričane.
 - U *bistričko* svetišće hodočastili su brojni hodočasnici iz mnogih dijelova Lijepe Naše.
 - Subotama i nedjeljama u vrijeme adventa na središnjem bistričkom trgu odvijaju se prodajne izložbe i radionice starih zanata, umjetničkih obrta, OPG-a i cvjećara, uz ponudu tradicionalnih jela i pića.
Što je bistrčko? crkva, hodočašće, hodočasnik, hotel, kraj, nogometni klub, općina, suvenir, svetišće, trg, ulica, umjetnica, vatrogasac, župa, župnik
U imenima: Bazilika Majke Božje Bistričke, Bistrička kalvarija, Laz Bistrički, Svetište Majke Božje Bistričke
 • Budući da se kćetk *bistrčki* odnosi i na naselje Bistra, kćetk je *marijabistrički* razlikovniji od kćetika *bistrčki*. Mjesni je muški etnik od Marija Bistrica *Bistričan*, a standardnojezični *Bistričanin*.
SINONIM: *marijabistrički*

2 Bistrički je koji se odnosi na Bistru i Bistričane.
 Tvorba: *bistic-ski*,
Baza etnika i kćetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-kćetici/>
 {Lana: nedostaju oblici}

marijabistrički **marijabistrički** prid. (G *marijabistričkōg(a)*; ž. *marijabistričkā*, s. *marijabistričkō*)

Marijabistrički je koji se odnosi na Mariju Bistricu i Bistričane.
 - *Marijabistrička* je crkva hrvatsko nacionalno svetišće u koje hodočaste na tisuće vjernika iz cijele zemlje koji će u tim pomalo naivno realističnim biblijskim uprizorenjima zasigurno prepoznati njihovu snažnu poruku.
 - Hrvatski Božić na *marijabistričkim* je freskama dobio prepoznatljivo obličje u narodnom običaju, fizionomijama i mnoštvu detalja koje vezujemo uz naš prostor.
Što je marijabistričko? crkva, hodočašće, hodočasnik, hotel, kraj, nogometni klub, općina, suvenir, svetišće, trg, ulica, umjetnica, vatrogasac, župa, župnik
SINONIM: *bistrički* :1
 • Budući da se kćetk *bistrčki* odnosi i na naselje Bistra, kćetk je *marijabistrički* razlikovniji od kćetika *bistrčki*. Mjesni je muški etnik od Marija Bistrica *Bistričan*, a standardnojezični *Bistričanin*.
 Tvorba: *marija-bistic-ski*,
Baza etnika i kćetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-kćetici/>

9. slika: Rječnički članci kćetika *bistrčki* i *marijabistrički*

2.7. Normativna napomena

Normativnost u *Mrežniku* očituje se u mnogim elementima (naglasku natuknice, odabiru i naglasku oblika, odabiru primjera, uputnicama i gramatičkim ogradama) te u normativnim napomenama koje se donose i uz kćetike, a koje su, kao i uporabne napomene koje se uz kćetike donose, preuzete iz *Baze etnika i kćetika*. U *Mrežniku* se donose zbog praktičnosti, kao što se i uz ostale natuknice donose normativne i uporabne napomene na koje bi se moglo uputiti poveznicom. Kao i u cijelome rječniku, urednička je procjena bila da je s korisničkoga stajališta korisno uporabnu i normativnu napomenu uklopiti u rječničku strukturu.

Pojedini rječnički članci sadržavaju i normativnu napomenu i uporabnu napomenu, primjerice, kćetici izvedeni od otočkih ojkonima i od imena istoimenih naselja imaju tipsku normativnu napomenu: „Kad se misli na otok, lokativ dolazi isključivo uz prijedlog *na*, a kad se misli na istoimeno naselje, isključivo uz prijedlog *u*.” (vidi 10. sliku)

2.8. Uporabna napomena

Uporabna se napomena katkad ne odnosi na kćetk nego na etnik ili ojkonim, npr. pod *viški* uporabna je napomena: „Mjesni je ženski cakavski etnik Viška.” (vidi 10. sliku). Iako se ta napomena na odnosi na riječ koja je u natuknici (kćetk), smatrali smo korisnim korisnicima učiniti dostupnim i taj podatak, koji će se, u nadogradnji *Mrežnika*, koji će u jednoj fazi

uključiti i opširniju onomastičku građu, preseliti pod odgovarajući etnik/ojkonim. Sve su normativne i uporabne napomene preuzete iz *Baze etnika i ktetika*.

viški **viški** prid. (G viškog(a); ž. viškā, s. viškō)

Viški je koji se odnosi na Vis i Višane.

- Prošlogodišnjim istraživanjima morskih sisavaca u viškom akvatoriju identificirano je preko 280 različitih jedinki dobrih dupina.

- Hvarski pjesnik Hanibal Lucić posjedovao je na Visu imanje i kuću, no danas je njegovu kuću na obali u viškoj uvali teško raspoznati.

Što je viško? akvatorij, arhipelag, dijalekt, hotel, kazalište, luka, podmorje, polje, potešot pokr., restoran, ribar, riva, selo, škola, težak, turizam, uvala, vinar, vino, vinogradar, vlast, zračna luka; viška pogača

Koordinacija: Viška i Mrdujska regata, Viški i Hvarski kanal, viški i hvarski (luka, plemići, pogača), viški i komiški (gradonačelnici, luka, pogača, restorani, ribari, riva, učenici), viški i lastovski (arhipelag, područje, vinogorje); viška ili komiška pogača

U imenima: Viška regata, Viška kazališna družina, Viški kanal

• Kad se misli na otok, lokativ dolazi isključivo uz prijedlog *na*, a kad se misli na istoimeno naselje, isključivo uz prijedlog *u*.

• Mjesni je ženski cakavski etnik *Viška*.

Tvorba: vis-ski,

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

10. slika: Primjer normativne i uporabne napomene uz ktetik *viški*

2.9. Vanjske poveznice

Svaki rječnički članak u kojemu se obrađuje ktetik sadržava poveznicu na vanjski izvor, na *Bazu etnika i ktetika*, a katkad i na *Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika*² te na rad iz časopisa *Hrvatski jezik* ako mu je ktetik koji se obrađuje u rječničkome članku tema.

3. Zaključak

Ovim radom, koji se temelji na obradi ktetika u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*, pokazali smo da su ktetici jezična kategorija kojom je u Mrežniku predstavljena i jezična i izvanjezična stvarnost. Iako ne možemo kao u slučaju etnika govoriti o stereotipima³ jer ipak u većini slučajeva kolokacije daju realnu sliku onoga što se na određeno naseljeno mjesto odnosi ili ono posjeduje, zanimljivi su jer je preko njih prenesena sociolingvistička, etnološka, antropološka i kulturološka slika svijeta i vremena. Možemo zaključiti kako izvanjezična stvarnost i način njezina predstavljanja na mrežnim izvorima utječu na percepciju riječi koje ulaze u područje onomastičkih istraživanja, odnosno na čestoću određenih kolokacija u mrežnim izvorima, a time i na podatke koji se donose u rječnicima koji su korpusom vođeni ili na njemu utemeljeni. Kako je izvanjezična stvarnost dinamična i podložna promjeni, bit će zanimljivo vidjeti kako će se ona odražavati nakon određenoga razdoblja na jezičnu stvarnost i kako bi obrada istih ktetika izgledala nakon određenoga razdoblja. Takvi sačuvani presjeci

² *Kolokacijska baza hrvatskoga jezika* izrađuje se na Odjelu za standardni jezik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (ihj.hr/kolokacije).

³ Primjerice, prema podatcima iz raspoloživih korpusa *hrWaC* i *Riznica* nije kao kolokacija u skicama riječi zabilježena čak ni poslovična bračka škrtoš ili štedljivost uz ktetik *brački*. Ona je u skicama riječi potvrđena u kolokacijama etnika *Bračanin* te se prema podatcima iz skica riječi pridjev *škrto* nalazi po čestoći na prvome mjestu među pridjevima koji se pojavljuju uz taj etnik.

mogli bi biti zanimljiva građa za kulturološka istraživanja. Stoga smatramo da obrada ktetika u sklopu *Hrvatskoga mrežnoga rječnika* nije završen proces, nego da je podložna promjeni i nadogradnji i dodavanjem novih, neobrađenih ktetika i u načinu njihove obrade.

Izvori i literatura

Baza etnika i ktetika. hrvatski.hr/etnici-i-ktetici (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Blagus Bartolec, Goranka; Matas Ivanković, Ivana. 2019. Korpus umom korisnika (na što treba pripaziti u korpusno utemeljenom istraživanju). *Jezik i um*. Ur. Matešić, Mihaela; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 31–42.

Hrvatski pravopis. pravopis.hr (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2018. *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Upute za obrađivače. Radna inačica. <http://ihj.hr/mreznik/uploads/upute.pdf> (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika. ihj.hr/kolokacije (pristupljeno 20. lipnja 2021.).